

กล่าวกันว่าในฤดูกาลที่ผลลองกองออกสู่ตลาดนั้น ในจังหวัดนราธิวาสมีกระแสเงินสะพัดกว่าพันล้านบาท เนื่องจากเป็นผลไม้ที่มีราคา บางคนจึงเรียกชื่อว่า "ไม้ผลที่คนซื้อไม่ได้กินและคนกินไม่ได้ซื้อ" เนื่องจากมักจะถูกใช้ไปเป็นของฝากเสียมากกว่า ถึงแม้ว่าพืชพวกกลางสาต ลูกดู และลองกอง จะมีพบบ้างในภาคอื่น แต่ที่ภาคใต้้นั้นมีความเด่นเฉพาะตัว และอาจถือเป็นผลไม้ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมของคนใต้กันเลยทีเดียว

ชาวยุโรปท่านหนึ่งเคยเขียน

บรรยายกลางสาตว่า เป็นผลไม้ที่มีรสนุ่มนวลที่สุดชนิดหนึ่งของแหลมมาลายู และยังได้กล่าวต่ออีกว่า "รสชาติถูกใจ สดชื่น ชากที่จะนำผลไม้เมืองหนาวมาเปรียบเทียบ" ผลไม้ในกลุ่มกลางสาตนี้ เป็นพืชในวงศ์ Meliaceae เป็นวงศ์เดียวกับกะท้อน ประยงค์ และคอแลน มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Lansium domesticum* Hutchinson หรือ *Aglaia domesticum* Pellegrin กลางสาตมีชื่อเขียนเป็นภาษาอังกฤษว่า langsat ความจริงแล้ว พืชในสกุล *Lansium* มีอยู่ ๖-๗ ชนิด (species) ที่กระจายอยู่บนแหลมมาลายู และอินเดีย แต่กลางสาตนั้นเชื่อว่ามีถิ่นกำเนิดในแหลมมาลายู ฟิลิปปินส์ และเกาะชวา มีส่วนน้อยที่เจริญนอกบริเวณนี้ เคยมีผู้ลองนำไปปลูกที่

กลางสาต

ลูก

และลองกอง

ดร.นพรัตน์ บำรุงรักษ์

ประเทศศรีลังกา เมื่อปีพ.ศ.๒๔๑๒ แต่ก็ไม่ออกผล และเมื่อไม่นานมานี้มีผู้นำไปลองปลูกที่สหรัฐอเมริกา บริเวณรัฐแคลิฟอร์เนีย และฟลอริดา รวมทั้งหมู่เกาะอินเดียตะวันตก แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอากาศค่อนข้างหนาวเกินไปและยังพบว่ากลางสาตจะหยุดเจริญในบริเวณที่มีฤดูแล้งยาวนานด้วย

การเรียกชื่อผลไม้ในกลุ่มกลางสาต การเรียกชื่อผลไม้ในกลุ่มกลางสาตนี้ยังค่อนข้างสับสน อาจขึ้นอยู่กับความพอใจของกษัตริย์หรือชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น จึงน่าจะมีการประชุมสัมมนา การเรียกชื่อพันธุ์ผลไม้ในภาคใต้กันสักครั้ง เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมา

ยังไม่มียาลูกที่แน่นอน ทำให้มีความยากลำบากในการศึกษา และการติดต่อซื้อขายผลไม้ในกลุ่มนี้

Ridley (1967) ได้จำแนกพืชกลุ่มกลางสาด (*Lansium domesticum*) ออกเป็น ๒ แบบ (forms) คือ ลางสาด และดูกู (Duku) เขากล่าวว่า ลางสาดนั้นผลมักจะยาวกว่าเปลือกบางกว่า และมียางขาว ส่วนดูกูมีผลกลมกว่า เปลือกหนาและไม่มียาง ทั้งนี้เขาไม่ได้พูดถึงสองกองเลย อาจารย์โชติ สุวดี (Suvatti, 1978) ได้บันทึกไว้ว่า พืชพวกกลางสาดมีการเรียกชื่อแตกต่างกันไปหลายแบบ เช่น ลางสาด, ลันสาด และดูกู บางท้องถิ่นของอินโดเนเซียเรียกบองโก และบองกอง (คำนี้อาจเป็นที่มาของสองกองก็ได้) ในเกาะชวาเรียกชื่อกลุ่มนี้ว่า ลางสาด, โโกโกสาน และดูกู ชาวเกาะซุนดาเรียกว่า บิจิตัน, ปิติสาน, โโกโกสาน และดูกู ส่วนเกาะสุมาตราเรียกว่า ลังเล็ก, ลันเล็ก และลังสัก สำหรับอาจารย์เต็ม สมิตินันท์ (๒๕๒๓) ได้จัดแบ่งพืชสกุล *Lansium* อยู่ในสกุลเดียวกับ *Aglaia* และให้ชื่อชนิด *domestica* ว่า ลังสาด และชื่อชนิด *dookoo* ว่า สองกอง นักพืชศาสตร์ชื่อ เบลกลเลอร์ (Blackler, 1976) กล่าวว่านักพืชศาสตร์ส่วนใหญ่เรียกพันธุ์ที่มีช่อดอกเล็ก รสหวาน และผลโต (เส้นผ่าศูนย์กลาง ๔-๕ ซม.) ว่าดูกูพันธุ์นี้มีเปลือกหนาไม่มียาง เมื่อสุกผลแยกได้เป็น ๕ กลีบ จากการแบ่งที่ได้ยกตัวอย่าง น่าจะกล่าวได้ว่าสองกองนั้น แท้จริงแล้วจัดเป็นดูกูชนิดหนึ่ง เพราะเป็นพวกที่ผลไม่มียางขาว ในประเทศฟิลิปปินส์มีผู้แบ่ง

พืชกลุ่มกลางสาดออกเป็น ๒ พันธุ์ คือ พวกผลกลม และผลยาว ซึ่งพันธุ์ผลยาวมีรสหวานกว่า อย่างไรก็ตาม ความผันแปรของพันธุ์กลางสาดนี้มีได้เสมอ และอาจไม่เหมือนเดิม ถ้าเมล็ดใหม่ที่ได้นั้นเกิดจากการผสมพันธุ์ของต้นพ่อแม่ เช่น ผลไม้กลุ่มกลางสาดชนิดหนึ่งในหมู่เกาะชวา เรียกว่า บิจิตัน มีเปลือกหนา มียางขาวน้อยกว่าลางสาด แต่มากกว่าดูกู

ในประเทศไทยได้เรียกชื่อผลไม้กลุ่มนี้เป็น ๓ ชนิด คือ ลางสาด สองกอง และดูกู คำว่าสองกองนั้นตามที่เข้าใจกันทั่วไป จะมีสีผิวเปลือกสีเหลืองอ่อนที่จางกว่าเปลือกกลางสาด เปลือกหนากว่า ลางสาดและเปลือกไม่มียาง หรือถ้ามีก็เพียงเล็กน้อย ไม่มาก เหนียวและเปื้อนมือเหมือนลางสาด นอกจากนั้นผลของสองกองค่อนข้างกลมกว่าลางสาด ส่วนที่จะมีผลรีบ้าง ก็ในกรณีที่ผลในช่อบีบอัดกันแน่น ผิวเปลือกของสองกองเมื่อสุกจะออกสีเหลืองอมน้ำตาลอ่อน ๆ เปลือกผลเปราะบีบแกะได้ง่ายกว่าลางสาด เมล็ดในจะลีบเป็นส่วนใหญ่ จะมีเมล็ดสมบูรณ์เพียงผลละ ๑ เมล็ด หรือไม่มีเลย เมื่อสองกองสุกเต็มที่ เนื้อจะใสเหมือนแก้ว มีเนื้อส่วนที่เป็นสีขาวเพียงเล็กน้อย รสชาดหวานฉ่ำ มีกลิ่นคล้ายขันทหรือกลิ่นกำมะถันอ่อน ๆ (ไสว, ๒๕๒๖) ส่วนดูกู และสองกองนั้นคล้ายคลึงกัน ที่มีลักษณะผลกลม แต่โดยทั่วไปผลใหญ่กว่าสองกอง เปลือกหนา สีเปลือกผลคล้ายกัน ถ้าสังเกตให้ดีจะมีขนสั้น ๆ อยู่บ้าง (สองกองไม่มีขน) เนื้อใน

คล้ายสองกองมาก แต่เปลือกหนากว่า ดูกูมีกลิ่นฉุนที่ไม่ชวนรับประทาน มีเมล็ดสมบูรณ์เกือบทุกพู และผลฉ่ำน้ำ (มงคล และคณะ, ๒๕๒๓)

ความรู้ทั่วไปของไม้ผลตระกูลกลางสาด

ลางสาด ลางสาดเป็นผลไม้ที่เจริญอยู่ทั่วไปในภาคใต้ และยังพบในภาคอื่น เช่น ที่จังหวัดจันทบุรี ระยอง และอุดรดิตถ์ ที่จังหวัดอุดรดิตถ์นั้น ในอำเภอลับแล และอำเภอเมือง ปลูกกันมากเป็นอาชีพที่อำเภอลับแลที่มากจริง ๆ มี ๓ ตำบล คือ แม่พลู ผายหลวง และนานกกก จากพื้นที่ ๒๕,๘๐๐ ไร่ ที่ได้ผลแล้วถึง ๑๕,๐๐๐ ไร่ ให้ผลผลิตไร่หนึ่ง ๆ ราว ๓๐๐-๔๐๐ กิโลกรัม ประมาณกันว่าในปี ๒๕๒๕ จะขายลางสาดเป็นสินค้าออกได้ถึง ๗,๗๕๐ ตัน ได้เงินมากกว่า ๗๐ ล้านบาท แต่ในปี ๒๕๒๔ ลางสาดทำรายได้แก่จังหวัดถึง ๕๐ ล้านบาท ลางสาดเมืองนี้เริ่มปลูกตั้งแต่เดือนกรกฎาคม จนถึงเดือนพฤศจิกายน ช่วงเดือนกันยายนจะมีลางสาดมากที่สุด จนทางราชการได้ร่วมมือกับประชาชนจัดงานวันลางสาดขึ้น สำหรับพันธุ์ที่จำหน่ายกันอยู่มี ๒ พันธุ์ คือ

พันธุ์หัวจุก และพันธุ์หัวกลม ความจริงแล้วอาจถือว่าไม่มีพันธุ์ก็ว่าได้ แต่ขาดลักษณะผล พันธุ์หัวจุกมีความหวานมากกว่า นอกจากนั้นยังดูความแน่นของผลและดูกลิ่น เขาปลูกลางสาดโดยวิธีใช้เมล็ด และเสียบยอด ใช้เวลาประมาณ ๕ ปี จะออกผล และถ้าอายุ ๑๕ ปีขึ้นไปผลจะมากขึ้นตามลำดับ

มีบางต้นอายุขึ้นถึง ๒๐๐ ปี ให้ผล เป็นร้อยกิโลกรัมต่อต้น มีความสูง ไม่ต่ำกว่า ๓๐ เมตร

ในภาคใต้มีนางสาวกระจาย เกือบทุกจังหวัด โดยเฉพาะภาคใต้ ฝั่งตะวันออก ตั้งแต่ชุมพรถึงนราธิวาส มีมากกว่าซีกตะวันตก ความจริงแล้วนางสาวหลายพันธุ์มีรสชาติไม่แพ้สองกอง คือหวานฉ่ำ กลิ่นหอม เช่น นางสาวเกาะสมุย นางสาวเกาะตะเ개 และนางสาวจากนครศรีธรรมราชถึงแม้จะมีบางบ้างแต่ก็ไม่่น่ารำคาญ เมื่อประมาณ ๓๐ ปีมาแล้ว ขณะผู้เขียนเป็นเด็กยังจำได้ว่าเมื่อถึงฤดูกาลนางสาวแล้ว นางสาวเกาะตะเ개จะถูกส่งออกสู่ท้องตลาดมากมาย จนเป็นผลไม้ที่ทำรายได้แก่อำเภอกาญจนดิฐ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อย่างงดงาม ในบริเวณท่าเรือบ้านท่าทองใหม่ ซึ่งเป็นท่าเรือส่งนางสาวสู่ตลาดบ้านดอน จะจอดแวะไปด้วยพ่อค้าและแม่ค้า และในตอนเช้าตรู่มีเข่งนางสาว นับพันรอการขนถ่ายลงเรือ แต่น่าเสียดายในปัจจุบัน นางสาวเกาะตะเ개ซึ่งเคยมีช้อกลับเหลือน้อยมากจนเกือบหายไป เคยมีดำริที่จะจัดงานวันนางสาวเกาะตะเ개กันแล้ว แต่ก็ไม่มีผลผลิตมากพอที่จะนำออกแสดงผู้เขียนได้สอบถามเกษตรกรอำเภอกาญจนดิฐ เมื่อแล้ว ๆ นี้ทราบว่าการที่นางสาวเกาะตะเเดลดน้อยลง มีสาเหตุมาจากพายุทกภัย เมื่อปี ๒๕๐๕ ที่เหลือก็เป็นโรคลำต้น และในขณะนี้พื้นที่ถูกขยายเพิ่มขึ้นเพื่อทำสวนปาล์มน้ำมัน คาดว่าในไม่ช้าก็คงไม่มีนางสาวเกาะตะเเดเหลืออยู่อีก

นางสาวมีดอกเป็นช่อ อาจ

เกิดเป็นช่อเดี่ยว ๆ หรือเป็นกลุ่ม ดอกมีสีเหลืองนวล มีทั้งเกสรตัวผู้ และเกสรตัวเมียในดอกเดียวกัน กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีลักษณะอวบ มียาวละ ๕ กลีบ กลีบเลี้ยงจะติดอยู่จนกระทั่งเป็นผล เกสรตัวผู้มี ๑๐ อัน เป็นท่อนสั้น ๆ ฐานหลอดรวมกัน รังไข่มีลักษณะรูปไข่ขนาดเล็ก ภายในมี ๕ ช่อ ผลไม้สกุลนี้มีทั้งผลที่มีเมล็ดและไม่มีเมล็ด เนื่องจากความเป็นหมันของละอองเกสรตัวผู้มีสูงมาก ผลจึงสามารถพัฒนาขึ้นมาเองได้ (parthenocarpy) รวมทั้งเมล็ดก็อาจพัฒนาขึ้นมาเองได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการผสมพันธุ์ (apomixis) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การกลายพันธุ์ใช้พืชกลุ่มนางสาวมีน้อยมาก

นางสาวเจริญเติบโตดีในระดับความสูงน้อยกว่า ๖๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเล ในที่ไม่มีลมแรง ความรู้เรื่องปุ๋ยและควมต้องการน้ำยังไม่ค่อยมีข้อมูลมากพอ แต่ชอบดินปนทรายที่มีการระบายน้ำดี เป็นพืชที่ชอบร่มเงาโดยเฉพาะในระยะแรก ๆ ของการเจริญเติบโต ร่มเงากำบังจากพืชอื่นเป็นสิ่งที่ไม่ควรขาดจำเป็น

การขยายพันธุ์นางสาว และสองกอง มีวิธีการคล้ายกัน คือใช้วิธีการตอนแบบควั่นกิ่ง หรือการติดตา และการต่อกิ่ง วิธีนี้ต้องทำบนต้นตอ ดังนั้นต้องเพาะเมล็ดนางสาวหรือดูงูขึ้นมาก่อน เมื่อดันกล้าออกจนมีใบจริงได้ ๕-๖ ใบ จึงย้ายไปปลูกในภาชนะ เช่น ถูง เมื่อเลี้ยงได้อายุ ๑๒-๒๔ เดือน จึงนำลงปลูกในแปลงหรือทำการติดตาต่อยอดได้ต่อไป ในการติดตา

นั้น มีขั้นตอนพิเศษที่น่าสนใจ คือแผ่นตาที่จะนำมาติดนั้นต้องมีใบติดมาด้วย นอกจากนี้ในการต่อกิ่งกลางสาวและสองกองนั้น สามารถทำได้ทั้งการต่อกิ่งแบบเสียบข้าง และการเสียบแบบลิ้ม เคยมีผู้ทดลองต่อกิ่งกลางสาวบนกิ่งกะท่อนปรากฏว่าในการทดลองทั้งสองครั้ง กิ่งสามารถต่อเชื่อมกันได้ดี แต่อยู่ได้ไม่นาน เพราะมีปัญหาตรงรอยเชื่อม ผู้ทดลองให้เหตุผลว่า ขณะที่ต่อกิ่งนั้นอากาศทรงร้อนจัดไปและหากใช้ความรอบคอบแล้ว การติดกิ่งกลางสาวบนต้นกะท่อนนั้นมีความเป็นไปได้สูง

ในภาคใต้พบนางสาว ๒ พันธุ์ (มงคล และคณะ, ๒๕๒๓) คือ

๑. นางสาว (ธรรมดา) พบเห็นกันอยู่ทั่วไป ไม่ปรากฏว่ามีพันธุ์ ขนาดผลเฉลี่ย ๒.๗ ซม. ผิวผลสีสดใส ลักษณะผลส่วนใหญ่ไม่กลม อาจเนื่องมาจากจำนวนผลในช่อดอกทำให้ผลเบียดกันมากจนเกินไป

๒. นางสาวปรีดี พบมากในเขตจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ขนาดผลเล็กเฉลี่ย ๒.๔ ซม. เปลือกผลบางมาก รสไม่หวานเท่านางสาว ผลลักษณะกลม ช่อสั้น และโดยเฉลี่ยจำนวนผลในช่อมีน้อย ดูจากช่อน่าจะมีแหล่งกำเนิดที่สุโขทัย

ดูงู ดูงูและสองกองนี้มีผลใกล้เคียงกันแต่โดยทั่วไปใหญ่กว่าสองกอง เปลือกผลหนาแต่มีขนอยู่บ้าง แต่สองกองไม่มีขน ไม่มียาง ดูงูมีเมล็ดสมบูรณ์เกือบทุกเมล็ด คือแทบจะไม่มีเมล็ดลีบ

ใจ คือ
งมีใบ
คือกิ่ง
นารถ
บข้าง
ผู้หัด
ก่อน
ครั้ง
แต่อยู่
รอบ
ขณะที่
และ
คิด
นั้น
๒
๒๓)
พบ
ว่ามี
ชม.
ใหญ่
ผล
จน
กใน
และ
๒.๔
กาน
ชื่อ
ชื่อ
ชนิด
นั้น
ไป
นา
พัน
กับ
ลับ

แต่ลองกองนั้นไม่มีเมล็ดเกือบทั้งหมด ใบของดูถูกนั้นบางและเรียวยาวกว่าใบของลองกองและกลางสาदनอกจากนี้ดังที่กล่าวมาแล้ว ใบดูถูกและลองกองไม่มีรสขม แต่กลางสาดมีใบรสขม ดูถูกเท่าที่พบมี ๒ พันธุ์ (มังกล และคณะ, ๒๕๒๓) คือ

๑. ดูถูกเปรรเมร์ มีลักษณะผลค่อนข้างรี ก้นผลแหลม ผิวผลข้นเล็กน้อย คุไม่สดใส มีเมล็ดมาก

๒. ดูถูกน้ำ มีลักษณะผลกลม สีผิวของผลสุกสดใสกว่าดูถูกเปรรเมร์ เนื้อผลฉ่ำน้ำมีเมล็ดมากนอกจากนี้ยังมีผู้รายงานว่า ต้นกล้าดูถูกเจริญเติบโต และทนสภาพความแห้งแล้งได้ดีกว่ากลางสาดโดยที่สภาพการปลูกและการดูแลรักษาใกล้เคียงกัน

จากการสังเกตผู้เขียนพบว่า ดูถูกมีมากในจังหวัดภาคใต้ตอนล่างเท่านั้นรวมทั้งมาเลเซียและอินโดเนเซีย เนื่องจากดูถูกมีความคล้ายคลึงกับกลางสาดและลองกองในเรื่องมีเมล็ดมาก และผลฉ่ำน้ำ จึงไม่ค่อยนิยมปลูกกันมาก เหมือนลองกองในขณะนี้

ลองกอง

ความจริงแล้ว พืชสกุลกลางสาดเท่าที่ยอมรับกันระหว่างชาติมีเพียง ๒ ชนิด คือ กลางสาด (มียาง) และดูถูก (ไม่มียาง) เท่านั้น แต่ในบ้านเรานั้นลองกองซึ่งควรจัดเป็นดูถูกชนิดหนึ่งกลับมีความสำคัญและมีคุณค่าทางเศรษฐกิจขึ้นมา ทำให้มีการศึกษาและขยายพื้นที่ปลูกมากขึ้น ดังเช่นที่จังหวัดนราธิวาส ได้จัดงานวันลองกองมา ๑๐ ปีแล้ว ซึ่งแต่เดิมนั้นลองกอง

มีปลูกที่อำเภอเมือง อำเภอระแงะ และอำเภอสุไหงปาดี ประมาณ ๘ พันไร่เศษ สมัยนั้นราคาเพียงกิโลกรัมละ ๘-๑๐ บาท แต่ปัจจุบันปลูกกันทุกอำเภอ จนมีผู้ประมาณกันว่ามีพื้นที่ราว ๒ หมื่นห้าพันไร่ และได้ขยายไปถึงจังหวัดอื่นรวมทั้งระยอง จันทบุรี และตราด ในปี ๒๕๒๘ ที่ตลาดกรุงเทพฯ ราคาลองกอง กิโลกรัมละ ๗๐-๑๐๐ บาท แต่ในปี ๒๕๒๘ ราคาอยู่ในช่วง ๔๐-๖๐ บาท ซึ่งอาจมีสาเหตุจากมีลองกองออกสู่ท้องตลาดมากขึ้น

ถิ่นกำเนิดของลองกองไม่ทราบแน่ชัด แต่ก็เป็นไม้ผลที่กระจายอยู่ในแคว้นหมู่เกาะมาลาอินโดเนเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย ในประเทศมาเลเซีย รัฐบาลันตัน และเคดาห์ มีพืชตระกูลนี้อยู่มากพอควร หลายคนยกให้อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส เป็นแหล่งกำเนิดของลองกอง และในประเทศไทยโดยเฉพาะบ้านสีไม่มีลองกองอยู่มากมายรวมทั้งในป่าลึก จึงไม่น่าเป็นไปได้ว่า ลองกองพันธุ์ที่เราใช้อยู่นี้มีที่มาจากแหล่งอื่น

ลองกองออกดอกเป็นช่อเจริญอยู่ตามลำต้น ตั้งแต่โคนไปจนถึงกิ่งใหญ่ จะไม่ค่อยปรากฏว่ามีกาารออกผลตามกิ่งเล็ก ๆ หรือปลายกิ่ง ดอกของลองกองเป็นช่อยาว คือ แต่ละดอกเรียงติดต่อกัน ซึ่งเป็นแกนกลางสลัดกันไปมา ช่อดอกอาจเกิดเดี่ยว ๆ หรือเป็นกลุ่มประมาณ ๒-๑๐ ช่อ แดกออกจากตาอดต้นน้ำตาลอมเขียวตามกิ่ง ความยาวของช่อดอกเฉลี่ยประมาณ ๑๒.๖ ซม. ดอกเมื่อยังอ่อนมีสีเขียวพอแก่จะมีสีเหลืองนวล ขนาดความกว้างของดอกประมาณ ๐.๕-

๐.๗ ซม. ความยาวดอกประมาณ ๐.๔-๐.๗ ซม. โดยวัดขณะดอกบาน กลีบเลี้ยงมี ๕ กลีบ ลักษณะอวบน้ำเขียว กลีบดอก ๕ กลีบ เกสรตัวผู้มี ๑๐ อัน ฐานหลอมรวมกันโดยปกติใน ๑ ช่อมีผล ๒๐-๓๐ ผล (มังกล และคณะ, ๒๕๒๓) ลำต้นเป็นไม้เนื้อแข็งปานกลาง เปลือกเรียบ มีขาวปนน้ำตาล ใบเป็นใบประกอบมีใบย่อย ๕-๖ ใบ ใบหนา และใบด้านบนมีรอยหยักเป็นคลื่น สีเขียวเข้มเป็นมัน ใหญ่กว่าใบกลางสาด ปลายใบมน ไม้แหลมเหมือนกลางสาด นอกจากนี้ใบลองกองมีกลิ่นตรงสั้นใบย่อยเล็กเห็นชัดเจนกว่ากลางสาดและดูถูก

ที่จังหวัดนราธิวาส าดดอกของลองกองจะเริ่มผลิราวเดือนเมษายน-มิถุนายน หากดอกในช่ออัดกันแน่นผลจะรีและถ้าผลในช่ออัดกันพอดี หรือหลอม ๆ จะให้ผลกลม จึงมีผู้แนะนำว่า ควรตัดช่อดอกที่แน่นมากออกเสียบ้างโดยทั่วไประยะเวลา ตั้งแต่ออกดอกจนเก็บเกี่ยวผลได้ประมาณ ๖ เดือนภาคใต้จะเก็บเกี่ยวได้ประมาณเดือนสิงหาคม-ตุลาคม ส่วนภาคตะวันออกจะเร็วกว่าภาคใต้ประมาณ ๑ เดือน ลองกองที่สูงบนต้นนั้นมีรสชาติที่ดีที่สุด ถ้าเก็บมาบ่มแล้วจะสีดไม่ร่อยช การตัดช่อต้องใช้มีดหรือกรรไกรช่วย อย่าดึงด้วยมือ ลองกองตัดจากต้นทิ้งไว้ ๑-๒ วันรสชาติจะหวานหอม และการเก็บในตู้เย็นเปลือกของลองกองเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลง่ายกว่าเก็บในอุณหภูมิปกติ ช่อลองกอง ๑ ช่ออาจมีน้ำหนัก ๐.๓-๒ ก.ก. ต้นที่ให้ผลเต็มที่ประมาณปีที่ ๑๐-๑๓ ให้ผลผลิตถึง ๓๐๐ ก.ก.

ได้มีผู้พยายามแบ่งสายพันธุ์
ของลองกอง แต่ก็ยังสรุปไม่ได้
เพราะพิจารณากันเฉพาะลักษณะ
ของผล เช่น ไสว (๒๕๒๖) ได้
แบ่งออกดังนี้

๑. ชนิดผลกลมมีจุก ผลมี
สีเหลืองจาง ๆ ซ่อผลยาว การติด
ผลในช่อหนาแน่น เปลือกหนา
มียางน้อย เมื่อแกะจะไม่มียาง
เหนียวติดมือ เนื้อใสเป็นแก้วและ
ค่อนข้างแข็ง เมล็ดเล็กและบาง
ผลมีเมล็ดน้อย

๒. ชนิดผลกลม พวกนี้มี
เปลือกสีเหลืองหรือสีขาว ผลขนาด
ปานกลาง การติดผลในช่อไม่หนา
แน่น เปลือกหนา มียางน้อย เนื้อ
จะมีจุดขุ่น ไม่ใสเหมือนแก้วทีเดียว
เมล็ดค่อนข้างเล็กหรือหลายผลจะ
ไม่มีเมล็ดเลย

๓. ชนิดผลกลมรี ผิวเปลือก
ของผลมีเหลืองปนน้ำตาล มีซ่อผล
ยาว ลักษณะอื่น ๆ คล้ายผลชนิด
กลม

อาจารย์เทอด สุวรรณศิริ
กล่าวว่าลองกองน่าจะมี ๒ สาย
พันธุ์ โดยพิจารณาจากผลที่มีจำ-
หน่ายตามท้องตลาด โดยที่ทั้งสอง
นี้แตกต่างกันเฉพาะลักษณะผลและ
รสชาติเท่านั้น ส่วนลักษณะของ
ดอกใบ ลำต้น หรือทรงพุ่ม แยก
กันไม่ออก คือ

๑. พันธุ์หัวป้าน จะมีลักษณะ
ผลกลมใหญ่ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง
ของผลประมาณ ๑-๒ นิ้ว
เปลือกผลหนาและไม่มียาง เมล็ด
ลึบเป็นส่วนใหญ่ เนื้อหบก่อนข้าง
ใส รสชาติมีตั้งแต่หวานจนถึง
หวานอมเปรี้ยว กลิ่นหอมอ่อน ๆ
ไม่รุนแรงเหมือนพันธุ์หลัง

๒. พันธุ์หัวแหลม มีลักษณะ
ผลกลม และหัวผลค่อนข้างรีแหลม
ขนาดของผลมีเส้นผ่าศูนย์กลาง
ประมาณ ๑-๒ นิ้ว เปลือกผลหนา
และไม่มียาง มีกลิ่นหอมแรง และ
รสชาติดีกว่าพันธุ์หัวป้าน สีเนื้อมี
ทั้งสีขาวขุ่นและสีขาวใส จำนวน
ผลในช่อไม่แน่นอนมีประมาณ
๑๐-๔๐ ผลใน ๑ ช่อ

นอกจากนี้ยังมีผู้จำแนก
ลองกองออกเป็น ๓ ชนิดจาก
ลักษณะของผลเช่นกัน (มงคล
และคณะ, ๒๕๒๓) คือ

๑. ลองกองธรรมดา มีผล
คล้ายทุเรียน แต่เมล็ดน้อยหรือไม่มี
เลย และมีเปลือกบางกว่าทุเรียน
น้อย เนื้อผลแห้งและมีกลิ่นหอม
ชวนรับประทาน

๒. ลองกองน้ำ เป็นลองกอง
อีกชนิดหนึ่ง มีลักษณะผลและส่วน
อื่นของลำต้นเหมือนลองกองทุก
ประการ แต่เนื้อในผลฉ่ำน้ำไม่แห้ง
เหมือนลองกองธรรมดา

๓. ลองกองกะละแม เป็น
ลองกองแห้ง เปลือกผลค่อนข้าง
หนารสชาติหวานอมเปรี้ยว

ท่านผู้อ่านคงเห็นแล้วว่า
การแบ่งชนิดของลองกองมีความ
ลำบากยากแค้น ในทัศนะของ
ผู้เขียนนั้นยังรู้สึกว่าการแบ่งดัง
กล่าวยังไม่ชัดเจน นั่นคือการซื้อ
ขายลองกอง ว่าเป็นชนิดใด ขึ้นอยู่
กับความพอใจของผู้ซื้อและผู้ขาย
เมื่อพิจารณาในแง่พฤกษศาสตร์
เนื่องจากลองกองเป็นพืชที่เมล็ด
สามารถพัฒนาขึ้นมาเองได้ โดย
ไม่จำเป็นต้องมีการผสมพันธุ์ จึง
ทำให้โอกาสกลายพันธุ์มีน้อยมาก
ส่วนความแตกต่างของลักษณะผล

และรสชาติ อาจเกิดจากสาเหตุ
อื่น เช่น สภาพแวดล้อม ความหนา
แน่นของดอก ผล เทคนิคในการเก็บ
เกี่ยว และการเก็บรักษา อย่างไรก็ตาม
ก็ตามการศึกษาเรื่องพันธุ์ลองกอง
ก็ไม่ควรละเลยเสียทีเดียว เพราะ
เมล็ดที่เกิดจากการผสมพันธุ์ก็คง
มีบ้าง นั่นคือการศึกษาทางวิภาค
ของดอก, ใบ, และต้น ตลอดจน
ระดับเซลล์ อาจทำให้การจำแนก
ง่ายขึ้น ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นเช่น
เดียวกับในมังคุด

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
กับการเจริญของลองกองได้มาจาก
การสังเกต ยังไม่มีข้อมูลที่ชัดเจน
จากการทดลอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ร่มเงา และความชื้น ดูเหมือนว่าเป็น
สิ่งที่สำคัญมาก ร่มเงาที่วัน หมาย
ถึงร่มเงาจากร่มไม้ใหญ่หรือภูเขาสูง
เพื่อช่วยกรองแดดจัด ลองกองเจริญ
เติบโตและให้ผลผลิตดีที่อุณหภูมิ
๒๐-๓๐ องศาเซลเซียส มีปริมาณ
น้ำฝนไม่น้อยกว่าปีละ ๒๕๐๐-
๓๐๐๐ มม. จำนวนวันที่ฝนตก
ปีละ ๑๕๐-๒๐๐ วันและความชื้น
ในอากาศเฉลี่ย ๗๘-๘๐ เปอร์เซ็นต์
นอกจากนี้ลมแรงถือว่าเป็นอันตราย
ต่อลองกองด้วย ไม่บังลม และไม่
ร่มเงาจะช่วยแก้ปัญหาลมแรงได้
ส่วนดินที่ใช้ปลูกนั้น ถ้าสังเกตจาก
การเจริญในป่า ดินมักเป็นดินร่วน
ปนทราย ที่มีความสมบูรณ์จากกร
สลายของเศษพืชด้วยกัน ดินต้อง
ระบายน้ำดีด้วย การเจริญของลอง
กองในระยะแรกมีผู้แนะนำให้ใช้ดิน
กล้วยเป็นพืชบังร่ม แต่เมื่อลองกอง
มีอายุ ๔ ปีขึ้นไปอาจใช้ดินสะคอ
เป็นพืชบังร่มถาวร แต่จากการทดลอง
ลองกองบางคนไม่ใช้ร่มบัง แต่บำรุงให้

ถึงน้ำปุยจริง ๆ แล้วจะมีผลดีมากกว่าผลเสีย คือมีกิ้งก้านมาก โรค ราดำ เปลือกเป็นขุย และหนอนไซเปลือก เกิดขึ้นน้อยกว่าปลูกไม้บังร่ม ผลผลิตก็สูงด้วย ประมาณ ๑๐๐-๕๐๐ ก.ก. ต่อตัน

หนอนขนเปลือกคือปัญหาของการปลูกลองกองในปัจจุบัน หนอนพวกนี้เข้าทำลาย ๒ ลักษณะคือ หนอนกินอยู่ที่ผิวเปลือก และหนอนขนเปลือก ซึ่งมีผู้เสนอให้แก้ไขได้โดย

๑. ตัดแต่งกิ่งออกบ้าง อย่าให้เบียดชิดเกินไป

๒. พยายามทำลายพวกผีเสื้ออันเป็นต้นตอการเกิดหนอนพวกนี้ โดยการล่อผีเสื้อมาทำลายหรือใช้สารเคมีกลุ่ม โมโนโครโตฟอส ฉีดป้องกัน

๓. ขูดเปลือกส่วนที่หนอนเข้าทำลายและนำไปเผาไฟ เมื่อขูดเปลือกเสร็จให้ฉีดยาทันที

๔. การฉีดยาในตอนเย็น เพราะกลางคืนหนอนพวกนี้เริ่มเคลื่อนไหวทำลาย โดยใช้สารเคมีกลุ่ม เมตามิโดฟอส

ประโยชน์ของลองกองนั้น นอกจากผลสดมีรสอร่อยและมีแร่ธาตุ วิตามิน ที่มีประโยชน์ต่อร่างกายแล้ว ยังเชื่อกันว่าเปลือกและเมล็ดมีส่วนประกอบของสารเคมีที่มีความสำคัญทางการแพทย์ และอุตสาหกรรม และมีสารแทนนิน (tannin) จำนวนมาก

คุณค่าทางอาหารของลองกองเมื่อวิเคราะห์จากเนื้อส่วนที่บริโภค ๑๐๐ กรัมมีส่วนประกอบดังแสดงในตารางต่อไปนี้ (ไพโรจน์, ๒๕๒๒) พลังงาน ๕๗ แคลอรี คาร์โบไฮเดรต ๑๔.๒ กรัม

แคลเซียม	๑๕ มิลลิกรัม
ฟอสฟอรัส	๒๕ มิลลิกรัม
โปแตสเซียม	๒๗๕ มิลลิกรัม
เหล็ก	๑.๑ มิลลิกรัม
วิตามินบี ๑	๐.๐๗ มิลลิกรัม
วิตามินบี ๒	๐.๐๔ มิลลิกรัม
วิตามินซี	๓.๐ มิลลิกรัม
ไขมัน	๐.๒ มิลลิกรัม
โปรตีน	๐.๕ มิลลิกรัม
ไนอาซีน	๑.๐ มิลลิกรัม

สรุปและข้อคิดเห็น

โดยทั่วไปผลไม้กลุ่มนี้แบ่งออกเป็น ๒ พวก คือ พวกที่มีผลมีขางยาวเรียกว่า ลางสาต และผลไม่มีขางยาวเรียกว่าดูกู หากจะพิจารณาเรื่องความขมของใบลางสาตนั้น ใบมีรสขม แต่ดูกูใบไม่มีรสขม โดยนัยนี้ลองกองซึ่งผลไม่มีขาง ใบไม่ขม ควรจัดเป็นดูกูอีกชนิดหนึ่ง แต่เป็นชนิดพิเศษ เพราะเกือบไม่มีเมล็ด เนื้อผลใสแห้ง และรสชาติดีกว่าดูกู อย่างไรก็ตามในบรรดาผลไม้กลุ่มนี้ยังมีคนจำแนกสายพันธุ์ย่อย ๆ ลงไปอีก โดยดูลักษณะของผลและรสชาติ แต่ก็ยังไม่ชัดเจนเพราะอาจมีปัจจัยอื่น เช่น สิ่งแวดล้อม การเก็บเกี่ยว ตลอดจนความแน่นของผลในช่อดอก ทำให้มีลักษณะของผลแตกต่างกันออกไป จึงน่าจะมีการประชุมตกลงระหว่างชาวสวนฝ่ายรับซื้อและหน่วยงานราชการ เพื่อหาทางกำหนดชื่อเรียกที่ชัดเจน อันอาจเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาพืชกลุ่มนี้ ให้เป็นไม้ผลที่ทรงคุณค่าทางเศรษฐกิจยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในสภาพปัจจุบันความรู้ทางพืชศาสตร์ของพืชเหล่านี้ยังมีน้อยมาก ข้อมูลที่มีอยู่ก็ได้มาจากการสังเกต

เฉพาะราย จึงน่าจะหาข้อมูลทางวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้น เช่น การให้น้ำ การใส่ปุ๋ย การต้องการแสง การรักษาผลผลิต ตลอดจนการตลาดและการบรรจุหีบห่อเพื่อจำหน่ายในต่างประเทศ เนื่องจากมีการปลูกลองกองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในปัจจุบัน ฉะนั้นภาวะของตลาดจึงเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงสำหรับอนาคตด้วย □

เอกสารอ้างอิง

เต็ม สมิตินันท์ (๒๕๒๓) ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (ชื่อพฤษศาสตร์-ชื่อพื้นเมือง) หจก.พันธ์พันธ์บลิขซึ่ง กรุงเทพฯ.

ไพโรจน์ มาศผล (๒๕๒๒) ลองกอง วิทยาสารกองพิษสวน ปีที่ ๓ เล่มที่ ๓

มงคล ศรีวัฒนวรชัย, พิมพ์พร ดันสกุล, ไพรัตน์ นากวิโรจน์ (๒๕๒๓) รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาวะการออกดอกติดผล และคุณภาพผล ของลองกองบางพันธุ์ในภาคใต้ ภาควิชา พืชศาสตร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ไสว รัตนวงศ์ (๒๕๒๖) ลอกรองฐานเกษตรฉบับพิเศษ (ตุลาคม ๒๕๒๖) หน้า ๔-๑๔.

Blackler M.H. (1976). *Lansium domesticum*: Langsat in "The Propagation of Tropical Fruit Trees" ed. Garner, R.J. and Chaudhri, S.A., Horticultural Review No. 4., C.A.B., Kent, England.

Ridley, H.N. (1967). *The flora of the Malay Peninsula*. Vol. 1 Polypetalae, L. Reeve & Co., Ltd. London.

Suvatti, C. (1978). *Flora of Thailand*, Royal Institute Thailand, P. 725-726.